

І. В. Пивовар,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0084-1112>

Ю. І. Пивовар,

кандидат юридичних наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8258-7930>

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСТАВ ВИПЛАТИ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: pyvovaryi@nau.edu.ua

Мета: здійснення правового аналізу та розмежування фактичних підстав виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, а також встановлення обмежень застосування таких підстав. **Методи дослідження:** формально-юридичний, що сприяв аналізу законодавчих приписів, індивідуальних актів, методи порівняння, класифікації та узагальнення, які дозволили виділити види станів життєдіяльності особи (військовослужбовця) як підстави для призначення грошової допомоги; метод моделювання – сприяв формулюванню висновку, можливого для використання у правозастосовній практиці уповноважених владних суб'єктів. **Результати:** запропоновано авторський алгоритм аналізу нормативних підстав виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям у зв'язку з встановленням інвалідності або втрати працездатності. **Обговорення:** для здійснення (призначення) виплати одноразової грошової допомоги для військовослужбовців слід виділяти та розмежовувати такі два стани особи: стан інвалідності; стан втрати працездатності. Ці стани є фактичною підставою для призначення вказаної грошової допомоги; вказані стани за природою виникнення, соціальним статусом, суб'єктом призначення, сферою життєдіяльності, фактичними підставами (причинами) встановлення, соціальними наслідками різняться, не збігаються за обсягом і змістом, й за ступенем становлять різні групові ряди; обґрунтовується, що для призначення виплати одноразової грошової допомоги у випадках, коли після встановленої раніше часткової втрати працездатності особі вперше встановлюється інвалідність в законі відсутні строкові обмеження.

Ключові слова: публічно-правовий соціальний захист; інвалідність; втрата працездатності; одноразова грошова допомога; військовослужбовці.

Постановка проблеми та її актуальність. Статтею 19 Конституції України задекларовано, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Крім того, згідно вимог статті 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та

законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [1].

Вказані конституційні положення очевидно поширюються й на соціальні питання, що безпосередньо стосуються достатньо різноманітних, чисельних груп населення України, до однієї з яких належать особи з інвалідністю, обмеженою працездатністю, набутими при проходженні служби у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях. Базовою кон-

ституційною гарантією для вказаної категорії громадян слугує нині припис частини 5 статті 17 Конституції України, яким закріплено, що держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [1]. І хоча на виконання даної декларації в Україні вже тривалий час існує спеціальний правовий механізм, сформований з низки законодавчих та підзаконних актів, все ж на практиці час від часу виникають нові проблеми, з якими стикаються громадяни намагаючись реалізувати своє право на соціальну допомогу від держави.

Актуальною нині, в умовах тривалого збройного конфлікту, стала проблемна ситуація, за якої військовослужбовці, яким було встановлено певний ступінь втрати працездатності з виплатою відповідної одноразової грошової допомоги, через деякий час (зокрема, понад два роки) встановлювалася вперше група інвалідності, що давало підстави звертатися за відповідною новою грошовою допомогою, в більшості випадках отримують відмову. Гостроту вказаній проблемі додає й неоднакова судова практика, з якою стикаються сьогодні військовослужбовці у пошуках соціальної справедливості й відновлення порушеного соціального права.

З урахуванням викладеного, **метою** статті є здійснення правового аналізу фактичних підстав виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, здійснюючи розмежування виявлених підстав, а також встановлення обмежень застосування таких підстав.

Методологія дослідження ґрунтується на позитивістському підході, системному аналізі, діалектиці протиріч й діалектичному запереченні. Основними методами у вирішенні завдань роботи стали: формально-юридичний, що сприяв аналізу законодавчих приписів, індивідуальних актів, методи порівняння, класифікації та узагальнення, які дозволили виділити види станів життєдіяльності особи (військовослужбовця) як підстави для призначення грошової допомоги; метод моделювання – сприяв формулюванню висновку, можливого для використання у правозастосовній практиці уповноважених владних суб'єктів.

Виклад основного матеріалу. Законодавчим актом, на якому базується правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку з виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України прийнято уважати Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ (далі – Закон № 2232-ХІІ).

В контексті предмету дослідження передусім відмітимо, що у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві у таких осіб виникає право на одноразову грошову допомогу (далі – ОГД), виплата якої здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ (далі – Закон № 2011-ХІІ) (ч. 2 ст. 41) [2].

Як слідує зі статті 1 Закону № 2011-ХІІ, соціальний захист військовослужбовців – діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі [2]. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

Відмітно, що нормативна дефініція поняття одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві міститься у

статті 16 Закону № 2011-ХІІ та визначає її як гарантовану державою виплату, що здійснюється особам, які згідно з цим Законом мають право на її отримання.

В узагальненому вигляді закон визначає, що одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі встановлення військовослужбовцю (крім військовослужбовців строкової служби) інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, чи встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок причин, зазначених у цьому підпункті.

З аналізу положень пункту 2 статті 16 Закону № 2011-ХІІ можна виділити перелік випадків (підстав), при яких призначається і виплачується така одноразова грошова допомога, а саме в разі: а) загибелі (смерті) військовослужбовця; б) встановлення інвалідності; в) встановлення часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності.

Щодо умов та порядку призначення такої допомоги, приписи Закону № 2011-ХІІ встановлюють: «якщо протягом двох років військовослужбовцю, військовозобов'язаному або резервісту після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності під час повторного огляду буде встановлено вищу групу інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає їм право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми» (пункт 4 статті 16-3) [2].

Іншим актом, який докладніше регламентує реалізацію вказаного соціального права є Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, затверджений постановою Кабінету

Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 975 (далі – Порядок № 975) [3].

Фактично дублююча законодавчу норму пункт 8 Порядку № 975 зазначає: «якщо протягом двох років військовослужбовцю, військовозобов'язаному та резервісту після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності під час повторного огляду буде встановлено згідно з рішенням медико-соціальної експертної комісії вищу групу чи іншу причину інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає їм право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми [3].

Вказане дозволяє виділити декілька формальних особливостей застосування даного положення при вирішенні питання про виплату одноразової грошової допомоги, а саме:

1) період, протягом якого має відбутися зміна стану працездатності особи, складає не більше двох років;

2) юридичними фактами (актами, діями уповноважених суб'єктів), якими фіксується вказаний дворічний період, є, по-перше, факт первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності; по-друге, факт (рішення МСЕК) встановлення вищої групи чи іншої причини інвалідності або більшого відсотку втрати працездатності;

3) наявність двох рядів зміни стану працездатності у період між первинним та повторним оглядами (ряди: інвалідність-інвалідність, інвалідність-інвалідність з іншою причиною; та ряд: часткова втрата працездатності-часткова втрата працездатності з більшим відсотком));

4) кожний наступний елемент ряду зміни стану має передбачати право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі.

Означені положення застосовуються при вирішенні питання щодо отримання доплат різниці між розміром раніше отриманої одноразової грошової допомоги при встановленні інвалідності нижчої групи та розміром одноразової грошової допомоги, яка повинна виплачуватись

при встановленні інвалідності вищої групи, а також між розміром раніше отриманої одноразової грошової допомоги при встановленні часткової втрати працездатності меншого відсотку та розміром одноразової грошової допомоги, яка повинна виплачуватись при встановленні часткової втрати працездатності більшого відсотка.

Крім того зауважимо, здійснення виплати одноразової грошової допомоги має додаткові обмеження, встановлені положеннями абзацу 2 пункту 4 стаття 16-3 Закону № 2011-ХІІ, а саме: «У разі зміни групи інвалідності, її причини або ступеня втрати працездатності понад дворічний термін після первинного встановлення інвалідності виплата одноразової грошової допомоги у зв'язку із змінами, що відбулися, не здійснюється» [2].

Внаслідок аналізу вказаної норми у поєднанні з положеннями абзацу першого пункту 4 стаття 16-3 Закону № 2011-ХІІ слідує, що, з одного боку, для випадків зміни групи інвалідності, її причини або ступеня втрати працездатності після *первинного встановлення інвалідності* наявне нормативне встановлення часових обмежень (дворічний строк). У такому разі обмеження щодо виплати одноразової грошової допомоги особі застосовується за ознакою повторності визнання стану такої особи. При цьому, первинним станом такої особи має бути виключно інвалідність, тобто ряди: «інвалідність-інша група інвалідності», «інвалідність-інша причина інвалідності», «інвалідність-часткова втрата працездатності» (останній ряд, очевидно, є алогічним, заздалегідь неможливим з позиції здійснення виплати грошової допомоги); з іншого боку, для випадків встановлення такого стану ряду, як «часткова втрата працездатності-інвалідність» - відсутні нормативні часові обмеження (тобто, первинним станом особи у такому випадку вважається саме встановлення часткової втрати працездатності, а наступним - вперше встановлена інвалідність).

Таким чином, як Закон № 2011-ХІІ, так і Порядок № 975 обмежують виплату одноразової грошової допомоги особі лише у разі встановлення вищої групи інвалідності або більшого відсотку втрати працездатності, які є окремими

правовими підставами для отримання одноразової грошової допомоги. При встановленні інвалідності після встановлення часткової втрати працездатності ознака повторності відсутня, у тому числі з причини різної природи понять «інвалідність» та «втрата працездатності».

Розглядаючи питання про розмежування вказаних категорій слід зазначити таке.

Великий тлумачний словник сучасної української мови пояснює, що інвалід – це людина, яка частково чи повністю втратила працездатність унаслідок поранення, хвороби, каліцтва чи старості, а інвалідність є станом інваліда [4, с. 397].

Згідно з Декларацією ООН про права інвалідів (прийнятою резолюцією 3447 (XXX) Генеральної Асамблеї від 9 грудня 1975 року) *інвалід* – це будь-яка особа, що не може самостійно забезпечити повністю або частково потреби нормальної особистості та (або) соціального життя в силу недоліку, будь то вродженого чи ні, його (її) фізичних чи розумових можливостей [5].

У статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ *особою з інвалідністю* розуміється особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [6].

Нормативне трактування стану інвалідності міститься в Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV й визначається як міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [7].

Внаслідок ратифікації Україною Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 року (Конвенцію ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16 грудня 2009 року),

ставши державою-учасницею, Україна зобов'язалася забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності [8].

Згідно нормами цієї Конвенції до осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Крім того, Законом України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII інвалідність віднесена до чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини - обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно (п. 15 ч. 1 ст 1) [9].

Відповідно до пункту 3 статті 16-3 Закону № 2011-XII встановлення інвалідності або визначення ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам здійснюється в індивідуальному порядку державними закладами охорони здоров'я відповідно до законодавства.

До нормативно-правових актів, які регламентують порядок, критерії встановлення інвалідності, ступеня втрати працездатності, зокрема, відносяться наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності» від 5 вересня 2011 року № 561 (далі – Інструкція № 561) [10], наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків» від 5 червня 2012 року № 420 (наказ МОЗ – № 420) [11], постанова Кабінету Міністрів України «Питання медико-соціальної експертизи» від 3 грудня 2009 року № 1317 (далі – Положення № 1317) [12].

Відповідно до Положення № 1317 *медико-соціальна експертиза* проводиться хворим, що

досягли повноліття, інвалідам, потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання з метою виявлення ступеня обмеження життєдіяльності, причини, часу настання, групи інвалідності, а також компенсаторно-адаптаційних можливостей особи, реалізація яких сприяє медичній, психолого-педагогічній, професійній, трудовій, фізкультурно-спортивній, фізичній, соціальній та психологічній реабілітації [12].

Медико-соціальна експертиза проводиться особам, що звертаються для встановлення інвалідності, за направленням лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я після проведення діагностичних, лікувальних і реабілітаційних заходів за наявності відомостей, що підтверджують стійке порушення функцій організму, обумовлених захворюваннями, наслідками травм чи вродженими вадами, які спричиняють обмеження життєдіяльності.

Медико-соціальна експертиза потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання проводиться після подання акта про нещасний випадок на виробництві, акта розслідування професійного захворювання за встановленими формами, висновку спеціалізованого медичного закладу (науково-дослідного інституту професійної патології чи його відділення) про професійний характер захворювання, направлення лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я або роботодавця чи профспілкового органу підприємства, на якому потерпілий одержав травму чи професійне захворювання, або робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків, суду чи прокуратури.

З положень вказаної Постанови КМУ № 1317 слідує висновок про розмежування видів й, відповідно, порядків проведення медико-соціальних експертиз *для встановлення інвалідності та медико-соціальних експертиз для потерпілих від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання*.

Загалом, медико-соціальну експертизу проводять медико-соціальні експертні комісії. Так, міські, міжрайонні, районні комісії визначають ступінь обмеження життєдіяльності осіб, що

звертаються для встановлення інвалідності, потребу в сторонньому нагляді, догляді або допомозі, реабілітації, реабілітаційний потенціал, групу інвалідності, причину і час її настання, професію, з якою пов'язане ушкодження здоров'я, а також *ступінь втрати професійної працездатності (у відсотках) працівників, які одержали ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням ними трудових обов'язків.*

Отже, з інвалідністю пов'язують стан обмеження життєдіяльності, а не стан працездатності. Останній лише додатково (але не обов'язково, зокрема для непрацездатних осіб за віком) може характеризувати встановлювану інвалідність.

Особі, що визнана інвалідом, залежно від ступеня розладу функцій органів і систем організму та обмеження її життєдіяльності встановлюється І, II або III група інвалідності. I група інвалідності поділяється на підгрупи А і Б залежно від ступеня втрати здоров'я інваліда та обсягу потреби в постійному сторонньому догляді, допомозі або нагляді (абз. 23 п. 22. Інструкції № 561). Критерії встановлення інвалідності визначені пунктом 27 Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року № 1317.

Відповідно до Інструкції № 561 до *основних видів порушення функцій організму людини*, які визначаються медико-соціальною експертизою, належать:

- порушення психічних функцій (сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, мови, емоцій, волі);
- порушення сенсорних функцій (зору, слуху, нюху, дотику, больової, температурної та інших видів чутливості);
- порушення статодинамічних функцій (голови, тулуба, кінцівок, рухливих функцій, статички, координації руху);
- порушення функції кровообігу, дихання, травлення, виділення, обміну речовин та енергії, внутрішньої секреції, імунітету тощо;
- мовні порушення (не обумовлені психічними розладами), порушення голосоутворення, форми мови - порушення усної (ринолалія, дизартрія, заїкання, алалія, афазія) та письмової

(дисграфія, дислексія), вербальної та невербальної мови;

- порушення, які викликають спотворення (деформація обличчя, голови, тулуба, кінцівок, які призводять до зовнішнього спотворення, аномальні дефекти травного, сечовидільного, дихального трактів, порушення розмірів тулуба) (п. 2.1) [10].

У свою чергу звертаємо увагу, що до критеріїв життєдіяльності людини належать: здатність до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю своєї поведінки, спілкування, навчання, *виконання трудової діяльності* (п. 2.2 Інструкція № 561).

З наведеного додатково слідує, що можливість виконання трудової діяльності є одним із додаткових (але не обов'язкових для окремих категорій громадян, зокрема пенсійного, непрацездатного віку) критеріїв життєдіяльності, й відповідно визначення інвалідності.

Щодо поняття «втрата працездатності» відмітимо, що особою працездатного віку визнаються особи віком від 16 років, які не досягли встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку; працездатною особою - особи віком від 16 років, які проживають на території України і за станом здоров'я здатні до активної трудової діяльності [13].

Нормативне трактування поняття ступеня втрати працездатності міститься у Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. Так, згідно статті 38 вказаного закону ступінь втрати працездатності потерпілим установлюється МСЕК за участю Фонду і *визначається у відсотках професійної працездатності, яку мав потерпілий до ушкодження здоров'я.* МСЕК установлює обмеження рівня життєдіяльності потерпілого, визначає професію, з якою пов'язане ушкодження здоров'я, причину, час настання та групу інвалідності у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також необхідні види медичної та соціальної допомоги [14].

Докладніше розкриває це поняття пункт 2.1 наказу МОЗ – № 420: ступінь втрати професійної працездатності у відсотках встановлюється,

виходячи з наслідків ушкодження здоров'я внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання з урахуванням професійних здібностей, що є у потерпілого, клініко-функціональних можливостей і важливих професійних якостей, які дозволяють продовжувати виконання роботи за попередньою професією до нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання. Враховуються зниження кваліфікації, зменшення обсягу виконуваної роботи та важкість праці в звичайних, спеціально створених виробничих або інших умовах, ступінь втрати професійної працездатності встановлюється в межах від 5 до 100 відсотків.

Основним принципом експертизи професійної працездатності потерпілого є сукупний аналіз таких критеріїв: 1) клініко-функціональних; 2) характеру професійної діяльності (кваліфікації, якості і обсягу праці, здатності до його виконання); 3) виду і ступеня обмеження життєдіяльності (п. 2.2 наказу МОЗ – № 420).

Своєю чергою клініко-функціональні критерії включають: а) характер і важкість травми, професійного захворювання; б) особливості перебігу патологічного процесу, зумовленого нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням (регресуючий, прогресуючий, стабільний); в) характер (вид) порушень функцій організму; ступінь порушень функцій організму (значно виражений, виражений, помірний, легкий); г) клінічний і реабілітаційний прогнози; д) професійні здібності; ж) клініко-трудова прогнози (п. 2.2.1 МОЗ – № 420).

При визначенні ступеня втрати професійної працездатності у відсотках враховуються такі професійні чинники: здатність потерпілого після нещасного випадку на виробництві або виникнення професійного захворювання виконувати роботу в повному обсязі за попередньою професією, роботою, під час якої стався нещасний випадок або встановлено професійне захворювання (до нещасного випадку або професійного захворювання), чи іншою рівноцінною їй за кваліфікацією (п. 2.2.2 МОЗ – № 420).

Крім того, при визначенні ступеня втрати професійної працездатності у відсотках також враховується вираженість порушень функцій організму потерпілого, що призводять до обмеження здатності до трудової діяльності та інших категорій життєдіяльності (п. 2.2.3 МОЗ – № 420).

Відмітимо, пункт 2.13 наказу МОЗ – № 420 деталізує механізм визначення ступеня втрати професійної працездатності у відсотках. Так, при повній втраті здатності потерпілого на виробництві до самообслуговування та потреби у постійному сторонньому догляді чи допомозі (І-А чи І-Б група інвалідності) встановлюються 85-100 відсотків втрати професійної працездатності (п. 2.13.2); при виражених порушеннях функцій організму, що призводять до значного обмеження життєдіяльності за умови збереження здатності до самообслуговування, та відсутності потреби в постійному сторонньому догляді чи допомозі (ІІ група інвалідності) і можливості виконання професійної діяльності лише у спеціально створених виробничих умовах ступінь втрати професійної працездатності встановлюється в межах 65-80 відсотків (п. 2.13.3); при помірно виражених порушеннях функцій організму (ІІІ група інвалідності), якщо потерпілий може у звичайних виробничих умовах виконувати професійну працю з вираженим зниженням кваліфікації або із зменшенням обсягу виконуваної роботи або якщо він втратив здатність продовжувати професійну діяльність внаслідок помірного порушення функцій організму, але може у звичайних виробничих умовах продовжувати професійну діяльність нижчої кваліфікації, ступінь втрати професійної працездатності встановлюється в межах 30-60 відсотків (п.2.13.4).

При невстановлені інвалідності потерпілому на виробництві, якщо він може у звичайних виробничих умовах виконувати професійну працю з помірним або незначним зниженням складності робіт, або із зменшенням обсягу виконуваної роботи, або при зміні умов праці, що призводять до зниження заробітку, або якщо виконання його професійної діяльності вимагає більшого навантаження, ніж раніше, відсотки втрати професійної працездатності не повинні перевищувати

25 відсотків, а при поєднанні декількох травм або професійних захворювань - 40 відсотків (п. 2.13.5 наказ МОЗ – № 420).

Група інвалідності при наслідках виробничої травми та професійному захворюванні встановлюється залежно від видів порушення функцій організму людини, критеріїв життєдіяльності відповідно до Інструкції про встановлення груп інвалідності, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05 вересня 2011 року № 561.

З аналізу наведених вище правових документів слідує, що визначення відсотку втрати працездатності здійснюється МСЕК як із встановленням групи інвалідності, так і без встановлення групи інвалідності.

Отже, критеріями розмежування станів «інвалідність» та «втрата працездатності» можна виділити такі:

1) суб'єкт призначення та соціальний статус:

- особою для встановлення їй інвалідності за медичними показниками може бути будь-яка особа, незалежно від віку;

- особою для встановлення їй ступеню працездатності може бути виключно працездатна особа, зокрема за віковою ознакою;

2) суб'єкт призначення та сфера життєдіяльності:

- інвалідність може бути встановлена будь-якій особі за медичними показниками;

- ступінь втрати працездатності може бути встановлений виключно особі в межах її трудової (професійної) діяльності;

3) фактичними підставами (причинами) встановлення:

- фактичною підставою для встановлення особі інвалідності за медичними показниками є будь-яка подія, що настала у процесі життєдіяльності особи (при народженні, побутова, тощо);

- фактичною підставою для встановлення особі відсотку втрати працездатності за медичними показниками є подія, що настала виключно у процесі професійної діяльності особи (зокрема, це нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання);

4) соціальні наслідки встановлення:

- за результатами встановлення інвалідності визначаються загальні обмеження рівня життєдіяльності, а також особливі обмеження рівня трудової діяльності, тобто встановлення інвалідності особі не виключає можливість виконувати професійну діяльність у певних видах виробництва;

- за результатами встановлення втрати працездатності визначаються загальні обмеження рівня життєдіяльності та особливі обмеження рівня конкретної професійної працездатності, тобто встановлення ступеня втрати працездатності за однією професією не виключає можливість виконувати професійну діяльність у інших видах виробництва.

Отже, вказані поняття (встановлення групи інвалідності та визначення ступеня втрати професійної працездатності) є самостійними та не можуть ототожнюватись.

Висновки. На підставі викладеного, можемо дійти наступних умовиводів:

1) для здійснення (призначення) виплати одноразової грошової допомоги для військовослужбовців на підставі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» слід виділяти та розмежовувати такі два стани особи: стан інвалідності; стан втрати працездатності. Ці стани є фактичною підставою для призначення вказаної грошової допомоги, які встановлюються (легітимізуються) у визначеному законом порядку, відображаючись у відповідних індивідуальних актах – рішеннях медико-соціальних комісій; вказані стани за природою виникнення, соціальним статусом, суб'єктом призначення, сферою життєдіяльності, фактичними підставами (причинами) встановлення, соціальними наслідками різняться, не збігаються за обсягом і змістом, й за ступенем становлять різні групові ряди;

2) при вирішенні питання щодо застосування положення абзацу 1 пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» про отримання доплат різниці між розміром раніше отриманої одноразової грошової допомоги та нової одноразової грошової допомоги у період до двох років, вважається доцільним визнавати

стан інвалідності та стан часткової втрати працездатності самостійними, без можливості їх поєднання. Дане нормативне положення повинно поширюватись лише на випадки або при зміні лише групи інвалідності, або при зміні тільки відсотку ступеня втрати працездатності;

3) ґрунтуючись на попередніх висновках, вважаємо, що законодавча норма у пункті 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» не містить строкових обмежень для призначення виплати одноразової грошової допомоги у випадках, коли після встановленої раніше часткової втрати працездатності особі вперше встановлюється інвалідність (тобто, обмеження дворічного строку між фактами встановлення вказаних видів станів у даній черговості не повинно застосовуватись). Первинне встановлення інвалідності слід уважати самостійним випадком (фактичною підставою) для виникнення соціального права на виплату окремого виду допомоги – допомоги у зв'язку із встановленням інвалідності.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.

3. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві: постанова Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2013 р. № 975. *Офіційний вісник України*. 2014. № 6. С. 18.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

5. Декларація про права інвалідів: Генеральна Асамблея ООН від 09.12.1975 №3447. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/disabled.shtml

6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 бер. 1991 р. № 875-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. Ст. 252.

7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовт. 2005 р. № 2961-ІV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 44. С. 15.

8. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї: Закон України від 16 груд. 2009 р. № 1767-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 9. Ст. 77.

9. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.

10. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 5 вер. 2011 р. № 561. *Офіційний вісник України*. 2011. № 91. С. 251.

11. Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 5 чер. 2012 р. № 420. *Офіційний вісник України*. 2012. № 71. С. 208.

12. Питання медико-соціальної експертизи: постанова Кабінету Міністрів України від 3 груд. 2009 р. № 1317. *Офіційний вісник України*. 2009. № 95. С. 52.

13. Про зайнятість населення: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

14. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вер. 1999 р. № 1105-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 42. С. 47.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti*

Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.

2. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 20 hrud. 1991 r. № 2011-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 15. Ст. 190.

3. Pro zatverdzhennia Poriadku pryznachennia i vyplaty odnorazovoi hroshovoi dopomohy u razi zahybeli (smerti), invalidnosti abo chastkovoi vtraty pratsezdatsnosti bez vstanovlennia invalidnosti viiskovosluzhbovtziv, viiskovozoboviazanykh ta rezervistiv, yaki pryzvani na navchalni (abo perevirochni) ta spetsialni zbory chy dlia prokhodzhennia sluzhby u viiskovomu rezervi: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 hrud. 2013 r. № 975. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2014. № 6. S. 18.

4. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. i holov. red. V.T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 2004. 1440 s.

5. Deklaratsiia pro prava invalidiv: Heneralna Asambleia OON vid 09.12.1975 №3447. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/disabled.shtml

6. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti invalidiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21 ber. 1991 r. № 875-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*. 1991. № 21. Ст. 252.

7. Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 6 zhovt. 2005 r. № 2961-IV. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2005. № 44. S. 15.

8. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro prava osib z invalidnistiu i Fakultatyvnoho protokolu do nei:

Zakon Ukrainy vid 16 hrud. 2009 r. № 1767-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2010. № 9. Ст. 77.

9. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sich. 2019 r. № 2671-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 18. Ст. 73.

10. Pro zatverdzhennia Instruksii pro vstanovlennia hrup invalidnosti: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 5 ver. 2011 r. № 561. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2011. № 91. S. 251.

11. Pro zatverdzhennia Poriadku ta Kryteriiv vstanovlennia medyko-sotsialnymy ekspertnymy komisiiamy stupenia stiikoi vtraty profesiinoi pratsezdatsnosti u vidsotkakh pratsivnykam, yakym zapodiiano ushkodzhennia zdorovia, poviazane z vykonanniam trudovykh oboviazkiv: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 5 cher. 2012 r. № 420. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2012. № 71. S. 208.

12. Pytannia medyko-sotsialnoi ekspertyzy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 hrud. 2009 r. № 1317. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2009. № 95. S. 52.

13. Pro zainiatist naselennia: Zakon Ukrainy vid 5 lyp. 2012 r. № 5067-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 24. Ст. 243.

14. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 23 ver. 1999 r. № 1105-XIV. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 1999. № 42. S. 47.

LEGAL CHARACTERISTICS OF CAUSES FOR THE PAYMENT OF ONE-TIME CASH ASSISTANCE TO MILITARY SERVANTS

National Aviation University
 Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
 E-mail: pyvovaryi@nau.edu.ua

Purpose: implementation of legal analysis and delineation of the factual causes for the payment of one-time financial assistance to military personnel, as well as setting restrictions for the application of such grounds. **Research methods:** formal legal, which contributed to the analysis of legislative regulations, individual acts; methods of comparison, classification and generalization, which made it possible to single out the types of states of human life (military personnel) as the basis for the appointment of a benefit; modeling method - contributed to the formulation of a conclusion that could be used in the law enforcement practice of authorized authorities. **Results:** an algorithm is proposed for analyzing the normative grounds for the payment of one-time monetary assistance to servicemen in connection with the establishment of disability or disablement incapacity. **Discussion:** discussion for the implementation (appointment) of the payment of one-time monetary assistance for military personnel should identify and distinguish between the following two states of a person: a state of disability; disability condition. These states are the actual basis for the appointment of the indicated financial assistance; the specified states by the nature of occurrence, social status, subject of appointment, sphere of life, the factual grounds (causes) of the establishment, social consequences differ, do not coincide in volume and content, and in degree constitute different group series. The authors substantiate the conclusion that in cases of resolving the issue of applying the provisions of paragraph 1 of paragraph 4 of Article 16-3 of the Law of Ukraine «On social and legal protection of military personnel and members of their families» to receive additional payments of the difference between the amount of previously received one-time cash assistance and a new one-time financial assistance for a period of up to two years, it is considered appropriate to recognize the state of disability and the state of partial loss of working capacity as independent states, without the possibility of their combination.

Keywords: public legal social protection; disability; disablement incapacity; one-time cash assistance; military services.